

Knelpunten bij bedrijfsovername door jonge boeren

**Resultaten van de motie-sessie
10 juni 2025**

Aanleiding en aanpak

Een volwaardige rol voor jonge boeren: motie sessie over de knelpunten

De provincie Utrecht wil een toekomstbestendige landbouwsector ontwikkelen waarin jonge boeren een volwaardige rol kunnen spelen. Overname en verduurzaming van landbouwbedrijven zijn voor de provincie Utrecht essentieel om deze groep toekomstperspectief te bieden. Tegelijkertijd blijkt uit signalen van jonge boeren, sectorpartijen en eerdere evaluaties dat er forse knelpunten zijn, met name rondom financiering, grondtoegang, regelgeving en het verdienenvermogen.

Provinciale Staten hebben om die reden in februari 2025 een motie aangenomen (M25-2), waarin is gevraagd om deze knelpunten scherp in kaart te brengen en te verkennen wat de provincie hieraan kan doen.

Als onderdeel daarvan heeft de provincie een sessie georganiseerd met jonge boeren en boerinnen (NAJK, Kerngroep Jonge Boeren, Boerinnengroep) om knelpunten en oplossingsrichtingen op te halen vanuit de dagelijkse praktijk. De provincie heeft aan Bureau 12V gevraagd om deze sessie inhoudelijk voor te bereiden, te begeleiden en de resultaten van deze sessie uit te werken in deze notitie.

Vertrekpunten voor de motie-sessie knelpunten

De sessie is inhoudelijk voorbereid door voorgesprekken te voeren (zowel per partij als gezamenlijk). Uit deze voorgesprekken kwamen een aantal vertrekpunten naar voren voor de motie-sessie:

Procesmatige vertrekpunten:

- Jonge boeren en boerinnen hebben gevraagd of provincie Utrecht voorafgaand aan de sessie inzichtelijk wilde maken welke knelpunten reeds bij de provincie Utrecht in beeld zijn, zodat zij kunnen aanvullen en aanscherpen. Provincie Utrecht heeft daarop een inleidende notitie gemaakt als vertrekpunt voor de motie-sessie.
- Jonge boeren en boerinnen hebben aangegeven waarde te hechten aan onafhankelijke verslaglegging en terugkoppeling van de resultaten in een separate notitie (deze notitie).
- Blijf elkaar op de hoogte houden, ook na de motie-sessie met jongen boeren, boerinnen en provincie Utrecht. Jonge boeren en boerinnen hebben aangegeven waarde te hechten aan terugkoppeling over het vervolg. Provincie Utrecht heeft aangegeven dat dit mogelijk is, wel moet er rekening worden gehouden met de doorlooptijd. Verwachting is dat vervolg in najaar 2025 plaats zal vinden.

Inhoudelijke vertrekpunten

- Het overnemen van een agrarisch bedrijf is niet een gebeurtenis die op één dag plaatsvindt. Het is een proces dat zich uitstrekt over meerdere jaren (10- 15 jaar), beginnend met een geleidelijke intrede in het bedrijf en vervolgens toegroeien naar een zelfstandige rol. Daarna volgt de daadwerkelijke juridische en financiële overname. En ook dan is het overnametraject in de praktijk nog niet ten einde. Want het werk begint dan pas echt met het inrichten van het bedrijf naar een eigen visie en strategische toekomstbestendige keuzes. Jonge boeren en boerinnen adviseerden dan ook om tijdens de motie-sessie een overname als een proces te beschouwen, en niet zozeer als één enkel moment.
- Omdat een overname een proces van jaren is adviseren de jonge boeren en boerinnen ook om te definitie van 'jonge boer' in ogenschouw te nemen. Nu wordt vaak geredeneerd dat een jonge boer veertig jaar is of jonger. Uit de praktijk blijkt dat ook boven de veertig gewerkt wordt aan het overname-proces. Voor de motie-sessie is geen nieuwe definitie gehanteerd, wel is dit advies aan de voorkant meegeven als vertrekpunt bij de knelpunten-analyse.
- Gezamenlijk is in het voorgesprek geconstateerd dat jonge boeren en boerinnen obstakels ondervinden bij het overnemen en verduurzamen van landbouwbedrijven. Deze obstakels belemmeren hun instroom in de sector, terwijl juist de inzet van jonge boeren en boerinnen cruciaal is voor de landbouw van de toekomst.
- Uit de voorgesprekken bleek dat de veelgehoorde knelpunten divers zijn. Deze raken onder meer financierbaarheid, toegang tot grond, complexe regelgeving, onzeker verdienvermogen en ontbrekende ondersteuning gericht op de lange termijn vanuit de overheid. Op basis van deze inhoudelijk inbreng is de aanpak voor de motie-sessie gestructureerd. Knelpunten zijn opgehaald in drie categorieën: 1) grond en financiering, 2) sociaal en maatschappelijk en 3) beleid en systeem.

Kernvraag tijdens de motie-sessie

Wat zijn de belangrijkste inhoudelijke en beleidsmatige knelpunten voor jonge boeren en boerinnen in de provincie Utrecht bij de overname en verduurzaming van landbouwbedrijven, en op welke onderdelen kan de provincie het meest betekenisvol interveniëren?

Tijdens de motie-sessie hebben jonge boeren en boerinnen per categorie aangereikt welke knelpunten zij zien en welke suggesties voor de provincie zij daarbij hebben. Ook is er ruimte gelaten om buiten de genoemde categorieën eventueel aanvullende knelpunten mee te geven.

Knelpunten: Grond en financiering

Toegang tot grond en grondeigendom

Toegang tot grond en grondeigendom is zowel voor de financiering als de bedrijfszekerheid van belang. Om financiering aan te trekken is het een voorwaarde om over voldoende grond te beschikken. De bedrijfszekerheid wordt stabiel als er sprake is van eigendom. Dan kan er immers gepland worden voor de langere termijn. Grondeigendom speelt dan ook een grote rol bij de overname van een bedrijf door jonge boeren.

Echter, de druk op grond is groot binnen provincie Utrecht. Er komt niet veel grond beschikbaar. Bovendien heeft de schaarste een prijsopdrijvend effect. De toegang tot grond komt verder onder druk te staan als vrijkomende grond toebedeeld wordt aan terrein behorende organisaties (TBO's). Voor een toekomstbestendige agrarische sector is het van groot belang dat grond voor jonge boeren beschikbaar blijft én dat het eigendom van de grond bij boeren berust om een stabiele bedrijfsbalans te kunnen realiseren.

Belemmeringen rondom pacht en erfpacht

Grond wordt vaak in als eenjarige of driejarige pacht uitgegeven. Als vrijkomende grond jaar op jaar in pacht wordt uitgegeven biedt dit in onvoldoende zekerheid voor de bedrijfsvoering van de toekomst. Immers, steeds opnieuw is het afwachten of de grond wordt toegekend. Het bedrijfsmodel moet steeds worden aangepast, investeren in de toekomst wordt daardoor lastiger, net zoals het onderhoud. Als de grond slechts één jaar gebruikt kan worden is er geen prikkel om het beste voor het land te doen, enkel het hoogst noodzakelijke.

Ook het huidige puntensysteem voor pacht werkt niet voldoende. Intensievere jonge boeren krijgen in het huidige pachtsysteem niet voldoende ruimte. Dit betekent dat de meer intensieve jonge boeren onvoldoende de kans krijgen om te extensiveren. Een herziening van het pachtsysteem wordt wenselijk geacht. Om stabiliteit te bieden voor de agrarische bedrijven is een pachtperiode van 10-15 jaar wenselijk, ook is het van belang dat deze gronden volwaardig meetellen in de bedrijfsvoering (plaatsingsruimte, vergoeringsregels)

Afwaardering en benutbaarheid van grond

Grond die wordt afgewaardeerd verliest waarde, zowel in financieel opzicht als productief voor de bedrijfsvoering. Voor melkveehouders is gras van een bepaalde kwaliteit essentieel. Afwaardering tast die kwaliteit van gras aan en vermindert de opbrengsten en de financiële basis van het bedrijf. Afwaardering van grond werkt direct door op de bedrijfsbalans en de financierbaarheid van het bedrijf bij overname.

Financieringsdruk en investeringslast

Om te voldoen aan steeds striktere (duurzaamheids)eisen zijn investeringen nodig. Bij bedrijfsovername wordt een inschatting gemaakt van de benodigde en gewenste aanvullende investeringen. Daarvoor wordt doorgaans een plan gemaakt, de investeringen moeten opgebracht worden vanuit de cashflow van het bedrijf: het moet wel kunnen. De financieringsdruk is al groot en de rentabiliteit van het bedrijf staat onder druk. Het verkrijgen van een lening is moeilijk. De rol van de bank is daarbij van groot belang: banken stellen eisen die niet altijd in lijn zijn met vastgesteld overheidsbeleid. Onzekerheid over vergunningen maakt financiering nog lastiger: zonder vergunning, geen lening.

Suggesties voor provinciaal beleid

- Herziening pachtsysteem. Ontwikkel een pachtpuntensysteem dat meer stimuleert dan beloont en jonge boeren in het overnameproces actief ondersteunt.
- Geef jonge boeren voorrang in het pachtsysteem. Geef hen meer punten of voordelen binnen het pachtsysteem, evenals rentekortingen of andere financiële prikkels om een goede start mogelijk te maken.
- Ondersteun alternatieve financieringsvormen. Denk aan een regionale grondbank 'voor en door boeren', coöperatieve financieringsmodellen of een kopersgrondbank in boerenhanden.
- Ontwikkel een garantstellingsfonds of vestigingssteun. Richt je hierbij specifiek op jonge ondernemers in het overnameproces.
- Zorg voor flexibiliteit in hypotheek. Stimuleer banken om kleine hypotheek voor agrariërs met maatwerk en soepele voorwaarden mogelijk te maken.
- Versterk het grondbeleid voor vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). Zorg dat grond uit VAB-trajecten beschikbaar blijft voor agrarisch gebruik.

Knelpunten: Sociaal en Maatschappelijk

Tijdens de motie-sessie zijn door de jonge boeren en boerinnen sociaal-maatschappelijke knelpunten benoemd die relevant zijn rond bedrijfsovername, omdat deze de toekomstbestendigheid van het boerenbedrijf en de leefbaarheid van het platteland onder druk zetten.

Structurele overbelasting en regelgeving

De overname van een agrarisch bedrijf vraagt veel van jonge boeren. Het runnen van een boerenbedrijf betekent in de praktijk een permanent 'aan staan' – zeven dagen per week, dag en nacht. In de beginfase van het overnameproces wordt er daarnaast vaak nog buiten het erf gewerkt, wat de druk op de schouders verder verhoogt. De hoeveelheid administratie en de complexiteit van wet- en regelgeving geven voor extra

zorgen. Het voldoen aan de wettelijke eisen wordt als een zware verantwoordelijkheid ervaren.

Financiële onzekerheid en gebrek aan vertrouwen

De stap naar bedrijfsovername is groot. Om deze stap te zetten is vertrouwen in de toekomst nodig. Op dit moment schort het nogal eens aan dat vertrouwen. Jonge boeren geven aan zich zorgen te maken over het financiële perspectief voor hun bedrijf. Met het huidige beleid zijn er onvoldoende mogelijkheden om financiële stabiliteit op te bouwen voor de langere termijn. Er is grote behoefte aan duidelijk provinciaal beleid dat bijdraagt aan financiële zekerheid van de boerenbedrijven.

Generatieverschillen en vernieuwing

Juist in onzekere tijden is het lastig om innovatief te zijn en te vernieuwen binnen het familiebedrijf. Dit vraagt immers om investeringen. Tegelijkertijd zijn diezelfde investeringen wél nodig om toekomstgericht te kunnen (gaan) boeren. Deze onzekerheid over de toekomst speelt een grote rol aan de keukentafels. Het is voor de jonge generatie om die reden niet altijd makkelijk om de oudere generatie te overtuigen van hun eigen koers.

Afnemende maatschappelijke waardering

Jonge boeren voelen zich onvoldoende gewaardeerd door de maatschappij. De herkomst van voedsel krijgt weinig aandacht in het onderwijs, en in het publieke debat overheersen negatieve beeldvorming en emoties. Deze constante maatschappelijke druk leidt tot onzekerheid. Het lijkt alsof de landbouw wordt gezien als oplossing voor alle maatschappelijke problemen, wat het gevoel versterkt dat de sector er alleen voor staat. Bovendien dragen beleidsmaatregelen op het gebied van flora en fauna (ganzen, wolf) regelmatig bij aan verdere verwijdering tussen boeren en samenleving. Een positief beeld van de consument is van belang omdat het bijdraagt om de opbrengst groter dan de kostprijs te houden.

Suggesties voor provinciaal beleid

- Versterk de inzet van plattelandscoaches. De ervaring leert dat plattelandscoaches waardevol zijn in begeleidingstrajecten, ook rond bedrijfsovernames. Meer beschikbare uren per bedrijf kunnen het positieve effect van de plattelandscoaches verder vergroten.
- Behoud de agrarische bestemming in het landelijke gebied. Wees zuinig op agrarisch grondgebruik, dit biedt jonge boeren toekomstzekerheid. Communiceer daar ook op die manier over.
- Investeer in intergenerationele netwerken. Wissel kennis en ervaring uit binnen én tussen generaties. Door in te zetten op kennisuitwisseling wordt ook ingezet op de toekomstige participatieve betrokkenheid van jonge boeren. Houd daarbij rekening met de werktijden van jonge boeren, die overdag vaak ook buiten het erf werken.

- Investeer in maatschappelijke waardering in de breedste zin van het woord. Denk daarbij aan het ontwikkelen van een boekje of magazine over voedselmakers in de provincie, zoals "Boeren van Utrecht". Dit zou opgepakt kunnen worden via LaMi. Blijf ook investeren in voorzieningen die het platteland leefbaar houden: dorpskernen, scholen, kerken en de sociale samenhang tussen bewoners. Dit draagt bij aan de maatschappelijke waardering, de verbinding tussen stad en platteland en het voorkomen van sociale isolatie.
- Stimuleer aandacht voor voedselproductie in het onderwijs en in maatschappelijke communicatie.
- Maak werk van herstel van vertrouwen in de overheid. Toekomstgericht, helder en stabiel beleid is belangrijk bij een bedrijfsovername.

Knelpunten: Beleid & Systeem

Bij aanvang van de motie-sessie is besproken dat er onderscheid is tussen provinciale en landelijke bevoegdheden. Knelpunten rond beleid die uit de motie-sessie naar voren komen zijn:

Beleid sluit niet aan bij de praktijk

Het huidige beleid is vaak inconsistent en onvoldoende afgestemd op de praktijk, wat leidt tot onzekerheid en onduidelijkheid. De jonge boeren en boerinnen vragen om beleid waarin heldere keuzes worden gemaakt, met realistische en haalbare doelstellingen. Ook is er behoefte aan beleid dat vertrekt vanuit voedselzekerheid.

Gebiedsprocessen zouden meer bottom-up moeten worden ingericht, waarbij meer ruimte is voor maatwerk en diversiteit in bedrijfsvoering. Dit zou het makkelijker maken om bij overnames eigen koers te zetten en het bedrijf toekomstbestendig te maken.

Beleidsvorming verloopt traag. Dit vormt voor de bedrijfsovername een structureel probleem. Door de lange doorlooptijden worden initiatief en ondernemerschap geremd. Ondernemers hebben vaak eenvoudigweg de tijd niet om te wachten op nieuw beleid.

Regelgeving is complex

Jonge boeren lopen vast op de complexe regelgeving, met name rondom de normen voor ammoniakuitstoot per hectare (NH_3/ha).

Ook lopen jonge boeren rond de overname vast op de regelgeving rond de beperking in bouwblokken. Dit speelt zeker in het overname-proces een grote rol, immers in deze fase is er vaak behoefte om met meerdere generaties op het erf te wonen.

Om bedrijfsovername te stimuleren is er behoefte aan gunstige fiscale regelingen, waaronder een bredere landbouvvrijstelling.

Subsidies creëren afhankelijkheid

Er bestaat bij jonge boeren en boerinnen zorg over het creëren van een langdurige afhankelijkheid van subsidies. Subsidiering moet bijdragen aan versterking van het bedrijf, niet aan structurele ondersteuning. Ook geven jonge boeren en boerinnen aan dat de aanvraagprocedures voor subsidies vaak complex en tijdrovend zijn. Dit heeft tot gevolg dat de praktische toegang tot de subsidies wordt beperkt.

Belemmering door onzekerheid vergunningen

Over onzekerheid rond vergunningen is veel te doen. Dit heeft vanzelfsprekend enorme impact op de bedrijfsovername. Onzekerheid rond een vergunning vormt een groot risico voor de bedrijfszekerheid. Ook de juistheid van bestaande vergunningen is een belangrijk aandachtspunt voor jonge boeren. Rond een bedrijfsovername worden alle zekerheden en kansen opgeteld, onzekerheid over een vergunning kan dit geheel te niet doen.

Suggesties aan de Provincie Utrecht:

- Zet als provincie alles op alles, richting het Rijk, om de stilgevallen vergunningverlening vlot te trekken en blokkades weg te nemen.
- Ontwikkel consistent, voorspelbaar en haalbaar provinciaal beleid, met ruimte voor regionale diversiteit., dat aansluit bij het Rijksbeleid. Heb daarbij ook aandacht voor meer leesbaar beleid: eenvoudig en bondig om begrip en betrokkenheid van de agrarische sector te vergroten.
- Neem voedselzekerheid als een vertrekpunt in het beleid.
- Organiseer informele overlegmomenten, naar voorbeeld van gemeenten, waarin jonge boeren en ambtenaren verder in dialoog kunnen over procedures, beleid en knelpunten.
- Herzie de definitie van 'jonge boer' in regelgeving. De huidige leeftijdsgrens van 40 jaar sluit niet aan bij de duur van een overnameproces. Overweeg een overgang naar het criterium van 'duurzame boer', waarbij duurzaamheid wordt gezien als levensvatbaarheid en toekomstgerichtheid van het bedrijf.
- Maak het subsidiestelsel eenvoudiger en gebruiksvriendelijker. Kijk hierbij naar succesvolle voorbeelden uit andere provincies.
- Ontwerp subsidies als tijdelijke impulsen die bijdragen aan bedrijfsontwikkeling, werkplezier en dierenwelzijn.
- Onderzoek de mogelijkheden tot uitbreiding van positieve fiscale instrumenten, waaronder landbouwvrijstellingen.
- Maak vergunningverlening rondom bedrijfsovername en wonen flexibeler, zodat bedrijfsopvolging niet onnodig wordt belemmerd.

Reflectie op de sessie

De jonge boeren en boerinnen geven als advies mee dat het beleid en de provinciale interventies zich moeten richten op de financiële knelpunten, maar tegelijk ook de sociaal-maatschappelijk en beleidsknelpunten moeten meenemen. Deze zijn cruciaal voor het toekomst bestendig maken van de landbouw in provincie Utrecht.

NAJK, de Jonge Boerengroep en de Boerinnengroep hebben samen met de Provincie Utrecht in een constructieve en open setting een analyse gemaakt van de knelpunten die zij ervaren rond bedrijfsovername. Heldere afspraken zijn gemaakt over het vervolg. De provincie Utrecht gaat aan de slag met het vervolg en sluit deze notitie bij als bijlage, zodat jonge boeren en boerinnen hun inbreng terug zien.

De motie-sessie is als zeer waardevol ervaren door alle aanwezigen. De dialoog in kleine groepen gaf iedereen de ruimte om inhoudelijk bij te dragen, zonder dat er aan iets voorbij werd gegaan. Alle inbreng is meegenomen in deze notitie. Voorgesprekken maakten dat er vooraf een gedeeld beeld was van de sessie, dit maakte het mogelijk om de focus te houden op de inhoud.

Dank aan allen is op zijn plaats.